

MARTIN S. MARTIN
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

AMERICA LA RĂSCRUCE

**UN DIALOG
TRANSATLANTIC**

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Argument</i>	5
 Libertatea americană	7
Corectitudinea politică	37
Elitele americane	68
Universitățile americane și elita academică	83
Liberalism clasic, liberalism modern, progresism	86
„Miezul bun“ al Americii	88
Actorii liberalismului și ai conservatorismului	90
Antiamericanismul intern și extern.	
Influența Americii asupra lumii	104
Etica muncii și capitalismul american	113
Concretețea libertății și a egalității	126
Bătălia limbajului	129
Infrastructura libertății și producția de libertate	131
Ateismul și credința; -ismele lumii moderne	142
Declinul american: realitate sau închipuire?	155
Lumea post-adevărului	160
Dacă Statuia Libertății ar dispărea	166

Libertatea americană

— *Cum e Statuia Libertății? Cum arată? Ce se află înăuntrul ei? Și, mai ales, ce nu se vede, dar este „conținut” în ea?*

— *Doamna Libertate, Lady Liberty*, cum o numesc, cu afecțiune, americanii, nu mai este de multă vreme o simplă statuie, un monument care atrage turiștii, un reper al orașului New York, a cărui intrare în port o străjuiește. Este un simbol al țării, egal ca forță cu drapelul național, cu Declarația de independență și vulturul libertății, cu Casa Albă și cu Constituția Americii. Iar valoarea ei de simbol privește mai multe dimensiuni.

Pentru imigranții din primele mari valuri de nou-veniți europeni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, care călătoriseră cu corăbiile sau vapoarele, traversând Oceanul Atlantic, Statuia Libertății a fost primul lucru pe care l-au zărit în noua lor țară, după săptămâni lungi de călătorie anevoioasă și primejdioasă. La sosire, imigranții erau debarcați pe insula Ellis, aflată în apropiere, unde erau luați în evidență și li se făceau controalele medicale și vamale, proces care dura câteva zile; în tot acest timp, priveau mereu la imensa doamnă cu torța înălțată în mâna dreaptă și cu cartea legii în mâna stângă. În familiile acestor imigranți, oriunde s-au stabilit ei, povestea venirii în Statele Unite și a contactului cu statuia care i-a amuțit, i-a emoționat și li s-a

întipărit în minte a fost mereu istorisită, generații după generații, și a intrat în memoria urmașilor, care au relatat-o, la rândul lor, chiar dacă aflaseră de statuie doar din povești sau din fotografii. Pentru aceștia, Lady Liberty este simbolul ajungerii în locul râvnit și al începutului unei vieți noi.

Pentru toți locuitorii țării, statuia este cel mai puternic simbol a ceea ce înseamnă *libertatea americană*. Nimeni nu se îndoiește că aici libertatea este adevărată și la un nivel cu mult mai înalt decât în alte țări. Nu este vorba numai de aspectele legale, garantate ale libertății, ci de spiritul de a te simți liber, de a ști, fără dubii, că nu trebuie să ceri nimănui voie sau să umbli după aprobări ca să alegi unde vrei să trăiești, ce vrei să faci, cum să-ți planuiești viitorul. Pentru americani, statuia simbolizează și *libertatea alegerii, a deciziei*, împreună cu toate celelalte libertăți (și drepturi) americane: libertatea cuvântului, libertatea (și dreptul) de a deține arme, libertatea de a te ruga în ce religie vrei, libertatea (și dreptul) de a vota, libertatea asocierii, libertatea (și dreptul) de a nu fi acuzat dacă nu ți se poate dovedi vinovăția, libertatea de a pune orice fel de întrebare, de a contesta, de a protesta, libertatea de a avea orice convingeri politice dorești.

— *Care e pe scurt, în câteva repere, povestea acestei statui?*

— Câteva lucruri, printre care și numele adevărat al monumentului, nu sunt cunoscute de majoritatea oamenilor. Autorul statuii dăruite de poporul francez celui american, Frédéric Auguste Bartholdi, a intitulat-o *Libertatea luminând lumea* (*La Liberté éclairant le monde*). El a primit comanda de a construi statuia, iar cel care avusese ideea a fost Édouard Laboulaye, scriitor și om politic, președintele Asociației franceze pentru abolirea sclaviei. Este interesant că Laboulaye a promovat proiectul unui dar simbolizând libertatea, des-

tinat Americii, numai după ce Războiul Civil American s-a încheiat cu victoria celor care susțineau abolirea sclaviei în țară, în anul 1865. Pentru mulți francezi, instalarea statuii într-o țară devenită liberă a semnat și dorința multor francezi de a îndepărta regimul opresiv al lui Napoleon III. Mai mult, Laboulaye a vorbit în numele națiunii franceze când, alegând America pentru instalarea unui simbol internațional al libertății, a definit Statele Unite ca locul maximei libertăți planetare din epocă.

Statuia a fost transportată sub forma a 350 de fragmente pe fregata franceză *Isère* și a ajuns la New York la 17 iunie 1885. Construirea soclului și asamblarea statuii au durat destul de mult și s-au împiedicat mereu de lipsa de bani. Cel care a declanșat o campanie națională pentru colectarea de fonduri și a contribuit în mod esențial la realizarea proiectului a fost ziaristul american Joseph Pulitzer, faimos și azi pentru premiul de jurnalistică anual care-i poartă numele.

Inaugurarea, la care a luat parte președintele Grover Cleveland, a avut loc la 28 octombrie 1886. Se împlinesc, iată, 131 de ani de la ridicarea statuii.

Un alt amănunt mai puțin cunoscut este că Statuia Libertății, care impresionează prin senzația de masivitate, este de fapt construită din foi de cupru susținute de o schelă metalică, proiectată de inginerul Gustave Eiffel. Este aceeași tehnică de construcție – prin asamblarea unor bârne metalice astfel încât să se asigure stabilitatea – folosită și în alt mare proiect al său, turnul Eiffel din Paris. Geniul sculptorului se vedește în crearea unei statui care, deși goală pe dinăuntru, dă o puternică și convingătoare impresie de masivitate și forță, iar geniul inginerului Eiffel stă în aceea că a ridicat un monument de dimensiuni atât de mari, într-un loc bântuit de furtuni puternice, unde a rezistat atât de multă vreme.

Statuia este de culoare verzuie, dar nu fiindcă a fost vopsită, ci din cauza oxidării cuprului, expus la umiditatea și salinitatea golfului New York.

Bartholdi a ales pentru trăsăturile chipului înfățișarea mamei sale, Charlotte Bartholdi, iar modelul statuii e de găsit în istoria veche, la alte statui celebre care l-au inspirat pe sculptor: zeița dragostei la babilonieni, Iștar, sculptura din Grecia antică a zeului Helios (soarele), zeița Libertas din Roma antică, preluată după modelul babilonian, Colosul din Rhodos, statuia Libertății Poeziei, a sculptorului italian Pio Fedi, aflată la monumentul poetului Niccolini, în biserica Sfânta Cruce din Florența, și un proiect al lui Bartholdi însuși, intitulat *Egipt*, care urma să fie instalat la intrarea în Canalul Suez, proiect nerealizat.

— *New York? De ce nu un alt oraș?*

— De ce nu a fost instalată statuia în capitala țării și s-a ales New Yorkul? Fiindcă acolo era poarta cea mare de intrare a imigranților europeni, inclusiv a zecilor de mii de francezi veniți în Lumea Nouă. Pe soclul statuii este înscrisă inspirata poezie a Emmei Lazarus care se încheie astfel (în traducere liberă): „Dă-mi-i mie pe istoviții și nevoiașii tăi, / Trimite-mi mulțimile ce tânjesc după libertate, / Lasă-i să vină la mine pe toți pribegii din tărâmurile tale, / Trimite-mi-i mie pe sărmanii fără adăpost, / Pe cei loviți de furtuni! / Ridic torța care să le lumineze Poarta de Aur.”

Statuia a fost instalată pe mica insulă Bedloe, din golful New York, și numele insulei a fost schimbat, printr-un act al Congresului din 1956, în Insula Libertății. În primii ani, Statuia Libertății a avut și rolul de far al portului. Ar fi de menționat numeroase amănunte despre construcția în sine,

cum ar fi dimensiunile, greutatea, orientarea, dar cele mai importante sunt caracteristicile care au valoare simbolică.

Coroana a fost făcută după modelul zeiței babiloniene Iștar, folosit și pentru emblema organizației francmason. Laboulaye era mason. Din coroană se desprind șapte raze (reprezentând cele șapte mări și cele șapte continente) care se îndreaptă, ca și privirea statuii, spre Lumea Veche. Torța luminează drumul celor care se îndreaptă către Lumea Nouă și este un far care atrage privirile celor de pe țărmurile încă neeliberate.

Statuia este de sex feminin, ca și numele popular al țării, America, și poate fi considerată o reprezentare a ideii de libertate, dar și a protecției materne, a umanității și compasiunii feminine.

Cartea din mâna stângă este o carte a legii, simbol al Constituției americane, pe care este înscrisă data de naștere a Statelor Unite – 4 iulie 1776. Laboulaye era un bun cunoscător al Constituției și istoriei americane și a publicat cărți pe acest subiect. Veșmântul, o robă lungă până la pământ, precum a zeitelor și a preoteselor, denotă starea supraumană a Libertății, o idee transformată în ceva palpabil, tridimensional, pământean, dar nu chiar omenesc. La picioarele statuii sunt căzute lanțurile și cătușele sfărâmate de marea putere eliberatoare.

O observație: Statuia Libertății se bucură de o mult mai mare afecțiune decât se întâmplă în mod obișnuit cu alte monumente. În Statele Unite, unde libertatea de exprimare este garantată de Amendamentul constituțional 1 și este frecvent încălcată, se întâmplă adesea să asisti la batjocorirea steagului american, care este ars, mânjit sau sfâșiat în public, dar nu am văzut sau auzit despre nici un caz de pângărire a

statuii newyorkeze. De asemenea, vizitarea Statuii Libertății se află pe primul loc pe lista de dorințe a oricărui american.

Există o serie de locuri și tradiții care alcătuiesc acel nucleu ce conferă identitatea și unicitatea Statelor Unite: insula Manhattan, Casa Albă, Hollywood, Disneyworld, orașul Las Vegas, sistemul de autostrăzi, Memorialul Lincoln, Capitolul, Pentagonul, întinsele câmpii din nord, monumentul Rushmore, deșerturile Arizonei etc. Ele sunt înglobate în termenul „Americana”. În sânul Americanei se ridică acea creație a geniului francez, închinată acelei libertăți americane unice, care a debutat ca un monument gigantic, ca să devină simbolul de necontestat al afecțiunii și patriotismului celor care trăiesc pe pământul marcat de statuia lui Bartholdi.

— *Cum ar fi fost SUA dacă ar fi pariat mai ales pe egalitate, și nu, în primul rând, pe ideea de libertate?*

— Cred că ar fi semănat cumva cu ceea ce este Franța în prezent.

La data nașterii Statelor Unite, nu existau state bazate pe libertate sau state fără clase caste. Existau regate și imperii; existau fie autocrații, fie imperii cu un parlament, prin care se putea face auzită o parte a vocii populare; puterea aparținea însă monarhiei și clasei superioare din parlament.

Fuseseră câteva excepții, câteva state republicane precum Republica Venețiană, dar acelea au fost republici aristocratice sau oligarhice, așa cum fusese și Republica Ateniană în Antichitate.

E uimitor chiar și astăzi cum au putut Părinții Fondatori să creeze pentru prima dată, fără nici un model, un stat a cărui structură să conștina într-o societate fără clase, în care nu numai că s-a declarat libertatea, dar ea a și fost făcută posibilă printr-un instrument atât de eficace cum este Constituția americană.

Revoluția Franceză a emis programul „Libertate, Egalitate, Fraternitate”, dar evoluția primei republici franceze nu a fost deloc conformă programului. Franța postrevoluționară a evoluat întâi spre Marea Teroare, apoi spre un stat militarist, apoi spre un imperiu, cu clase rigide și cu privilegiile re-instaurate. Potrivit lui Lucian Boia (*Franța, hegemonie sau declin?*, Humanitas, București, 2010), Revoluția Franceză din 1789 a fost mai mult ideologică decât politică și mai mult politică decât economică. Iar Franța revoluționară, cu durata ei atât de scurtă, devine mai degrabă un intermezzo între două monarhii.

Să luăm cele trei noțiuni centrale din programul Revoluției Franceze: Libertatea deja devenise piatra de temelie a statului american în momentul în care a fost enunțată de francezi, iar celelalte două, Egalitatea și Fraternitatea, au rămas la stadiul de utopii, niciodată îndeplinite.

Marea Revoluție Franceză a fost o mare promisiune ne-realizată. Ca și Comuna din Paris, ca și comunismul care derivă din ea. Dintre marile revoluții din epoca modernă, revoluția americană a realizat cel mai mult: o rapidă extindere a țării, aproape la dimensiunile unui continent, o dezvoltare economică spectaculoasă și, mai ales, o libertate de durată. Ca să nu mai spunem că nu a eșuat într-un stat totalitar, așa cum s-a întâmplat în Franța și Rusia.

După mai multe încercări și după numeroase suferințe și pierderi, Franța a ajuns un stat democratic, dar tot nu are o egalitate reală, fiindcă nu e posibil să egalizezi societatea. Iar dacă ar fi posibil, egalitatea ar putea duce la consecința de nedorit a uniformizării sociale.

În Statele Unite, egalitatea nu a fost și nu este privită ca un scop în sine. După modelul american, oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu, care le dă tuturor o șansă egală. Ceea

ce fac oamenii cu șansele lor este foarte diferit, în acord cu calitățile și defectele lor, iar gradul reușitelor și eșecurilor este influențat de mulți factori istorici și sociali.

Egalitatea americană înseamnă și egalitatea în fața legii. Spre deosebire de multe țări, statul american are o justiție bazată pe conceptul de nevinovăție a acuzatului, până la dovedirea vinovăției: astfel, în procesul de judecată povara nu se află pe umerii acuzatului, ca să trebuiască să-și dovedească nevinovăția, ci pe ai oamenilor acuzării, care trebuie să demonstreze vina. Procurorii americani nu au legătură cu tribunalele, unde vin numai în zilele de judecată, ca și acuzații și avocații acestora. Procurorii sunt subordonați Ministerului Justiției, care este o parte a executivului, dar nu și judecătorii, care sunt subordonați tribunalelor, organizate ierarhic și având forul care le conduce în Curtea Supremă. Astfel, judecătorii și tribunalele americane nu sunt controlate de guvern.

Cât despre fraternitate, nimic din istorie nu ne îndreptățește să credem că oamenii sunt dornici sau capabili să fraternizeze. Cu o singură excepție: creștinii din epoca timpurie a religiei lui Christos.

Au existat și există oameni izolați sau grupuri mici de oameni care iau în serios egalitatea deplină și tratarea fiecărui membru al grupului ca un frate adevărat: monahii, falansterienii, unele culte protestante etc. Dar pentru marea masă a omenirii nu fraternizarea se numără pe lista priorităților, ci goana după avere, lupta pentru putere și dominare, îndepărtarea concurenților...

În ziua de azi, auzim vorbindu-se din ce în ce mai des de *justiție socială*, care este o formă de anihilare a codului juridic în favoarea acuzaților, priviți ca victime sociale care au

nevoie de o compensație. Nu numai că această concepție și practicarea ei nedreptățesc victimele, dar periclitează viitorul oricărei națiuni care abandonează justiția adevărată.

De asemenea, presa politică de stânga aduce mereu în discuție *combaterea inegalității de venit*. Cine a urmărit campania electorală americană pentru postul de președinte din 2016 a avut de nenumărate ori prilejul să-l audă pe Bernie Sanders, autodeclarat socialist, dar cu idei evident comuniste, repetând ideea egalizării veniturilor în majoritatea discursurilor sale. Confruntată cu o concurență neașteptat de puternică din partea lui Sanders, Hillary Clinton a adoptat și ea ideea de a *desființa inegalitatea de venituri*. Sub această sintagmă se ascunde ideea socialistă a naționalizării, dar – învățând din experiența dezastruoasă a naționalizării „mijloacelor de producție” de către statele socialiste – noii socialiști, cu numele de „progresiști” (reclamându-se de la ceea ce aș numi, cu un barbarism, „progresivism” – din englezescul *progressivism*, însemnând de fapt tot *progresism*), nu mai vor să se încurce cu mijloacele de producție (de fapt, întreaga proprietate privată): ei urmăresc acum naționalizarea veniturilor, pe care să le redistribuie. Alegătorii americani, care nu au nici o experiență personală cu regimurile comuniste, nu înțeleg ce se ascunde sub acești termeni noi și se plasează, cu naivitate, de partea socialiștilor, percepuți drept politicieni care urmăresc binele universal, care vor să promoveze egalitatea și fraternitatea. Promisiuni care, deși goale, au lucrat în trecut și continuă să lucreze.

Citându-l pe comentatorul politic Charles Krauthammer, „nu întâmplător în portul New York avem o Statuie a Libertății, nu o Statuie a Egalității”.